

En amatör bland amatörer i Patagonien

Göran och Maryla Wallin
text och foto

Trädgårdsamatörernas långresa 2007 gick till Patagonien, tre veckor med hemkomst på Luciadagen.

Patagonien ligger i södra/mellersta Argentina. Inklusivt Eldlandet är området över 900 000 kvadratkilometer, d.v.s. dubbelt så stort som Sverige. Det är inte direkt något turistmål, även om det i den västra delen, Anderna, finns några skidorter. Området sträcker sig från den vindpi-

tant) på växter och inte förste älskare av latinska skönheter anade jag ett kommande utanförskap, men samtyckte.

Tjugo personer, varav fyra från Danmark, slöt upp med Gerben som ledare. I Argentina hade vi hjälp av Ariel och Fernando, som fixade allt praktiskt och körde vår buss, och Marcela som är en levande botanisk uppslagsbok. Förmodligen har hon varit på varenda bergssluttning i Patagonien. Vi som var med kan nog fortfarande höra hennes glada röst "Oh look – it's a beautiful plant – and it's only a short way to next!" Visst, bara några hundra meter – uppåt! Det är ett fantastiskt landskap Patagonien – från Atlantkustens klippor och djurliv, över ett varmt slättlandskap och upp i Andernas berg, dalar och vattendrag. Och så detta ständiga blåsande – som en av våra deltagare suckade "hur kan något mänskligt bo på detta –pip– ställe med denna –pip-pip– vind som blåser hela –pip– tiden".

Det blåser särskilt mycket på bergstoppar. Vi klättrade upp för många berg, ofta upp till snögränsen på över 2 000 meters höjd. Det var verkligen ett piggt och klättringsvilligt gäng. Var det någon som inte orkade hela vägen, så var man med så långt det gick och det gick långt. Härlig utsikt, strålande sol, klar luft och massvis med nyttig motion fick vi. Däremellan vila i bussen. Gerben påstår att han tog en bild av oss alla i bussen, samtliga sittande med slutna ögon och öppen mun. Det är naturligtvis hans missuppfattning av eftertänksamt smältande av intryck efter en väl utförd dagsetapp. Men visst – Patagonien är stort och vi hade många och långa bussresor. Den första dagen på Peninsula Valdés och nästa dags färd tvärs över landet var vardera över 50 mil. Men det var inte bara mödan som gjorde resan värd utan också målet. Marcela hade koll på växterna – när vi kom upp på grus- och stensluttningarna – nog fanns där violer i full blom, just de veckor som vi gästade. **Hur fördriver en trädgårdsamatör** dagarna på en sådan här resa? Det är ett ganska enkelt liv. Upp tidigt på morgonen, ät en enkel frukost. Packa ihop nödvändigheter för dagens utflykt i en ryggseck. Lämpliga saker kan vara kamera, extra minne till kameran eller film om du fortfarande är analog, vindställ, huvudbonad, solglasögon, Lypsyl är bra, vantar *kan* vara bra

1. *Guanaco*

2. *Embotrium coccineum*

nade Atlantkusten, över ett vindpinat slättlandskap till den likaledes vindpinade östra sidan av Anderna. Ändå finns det folk som alldeles frivilligt beger sig dit. Jag vet – jag är en av dem.

Hustrun, som är en inbiten trädgårdsamatör, övertygade mig raskt om att det här var precis det vi ville ha – lite kvalitetstid tillsammans. Emedan jag är en i vardagligt tal amatör (dilet-

att ha. Kikare. Lämplig flora, kanske en fågelbok om det intresset finns. Papper och penna. Pappersnäsdukar eller en platt toarulle. Lättare lektyr för busstransporten. Eventuellt kompendiet vi har vid växtgenomgångarna. Vandringsstavar, om du har sådana med.

Bussen avgår mellan kl 8 och 9. Mellanmål, lunch, frukt och vattenflaskor får vi av vår ”rodare” Ariel. Själva sörplar våra guider ständigt på nationaldrycken mate, en varm dryck gjord på bland annat järnek (*Ilex paraguariensis*). Maten äter vi oftast ute på ett berg eller ett fält, efter det att vi har forcerat det obligatoriska staketet. Det finns staket utefter nästan alla vägar, om det nu är för att hålla får innanför eller människor utanför, eller både och.

Varje dag är det bussresa från hotellet till en växtplats, ibland en kort promenad, ibland en lång (tack Marcela – du visste precis var allt fanns!). Oftast stretar vi ut i solfjädersform och letar. När någon hittar en intressant växt samlas ett flertal där och fotograferar för att sedan spridas igen – tills Gerben blåser i visselpipan ... Under längre vandringar håller sällskapet ihop något mera. Oftast kommer vi tillbaka till hotellet sent, ibland så sent att ingen hinner med att duscha före maten.

Växtgenomgångar [16] har vi oftast på morgonen, innan bussen går. Tack vare den digitala tekniken kan Gerben visa bilder på sin dator och vi bläddrar flitigt i våra kompendier, prickar av och fyller i detaljer.

Under nästan tre veckor i Patagonien hinner man se väldigt många växter. Vackra växter, fascinerande växter, ovanliga växter. Väldigt små växter och väldigt stora träd. Ena dagen går vi omkring i platt, nästan ökenartad terräng och nästa dag klättrar vi i höga berg där snön fortfarande ligger kvar.

Ett urval av de växter vi såg

Araucaria araucana

A. araucana, brödgranen [4], är den härdigaste arten i släktet *Araucaria*. Trädet hör hemma i Chile och västra Argentina. Vintergrönt, kan bli upp till 40 meter högt och stammen kan få en diameter på två meter. Det beskrivs ibland som ett levande fossil och det är lätt att förstå varför. En sen eftermiddag klättrade vi uppför en sluttning bakom hotellet i Moquehue till en utsiktspunkt. Upp på sluttningen kunde vi se ut över ett landskap där tiden stod stilla – det kunde ha varit för flera miljoner år sedan likaväl som idag. Ett par dinosaurier hade passat särdeles bra in i de fotografier vi tog här. (Det finns för övrigt gott om fossil efter just dinosaurier i Patagonien. Strax innan vi reste till Argentina hittade man lämningar efter en dittills okänd dinosaurie.)

Träden är av skilda kön, enkelt att se då honkottarna är rundare. De växer ofta i mindre grup-

per; om en ytlig rot blir skadad växer det upp ett nytt litet träd från skadan och så småningom blir det en liten grupp.

Araucariafrön är ungefär fyra cm långa och utgör ett populärt inslag i kosten för de små gröna papegojorna som finns i området.

3. Amatörgrupp i blåsten.

4. *Araucaria* på basaltklippa.

Azorella (Apiaceae)

Här hemma i Sverige har jag ett tråg, ganska litet, med en kudde av *Azorella trifurcata*. Den har rätt många år på nacken nu, men är fortfarande tämligen blygsam i storlek. I Patagonien finns det hela mattor av *Azorella* – imponerande stora, gröna, hårda mattor. De vi såg växte oftast på höglänt mark, men vid ett tillfälle hittade vi en stor matta som växte alldeles intill en liten bäck.

Chloraea (Orchidaceae)

Fyra olika *Chloraea* kunde vi identifiera. Naturligtvis var den första vi hittade mest spännande – *Chloraea magellanica* [5]. Ett ensamt exemplar som växte ganska diskret på en liten gräsplätt. Hela växten är i princip grön, blommorna är vackert rutmönstrade i grönt på blekt vitgrön botten. Den blir 30–60 cm hög, stjälken kommer upp ur en bladrosett där bladen är upp till 20 cm långa. Längs stjälken sitter några spridda, kortare blad som ”omfamnar” stjälken. Blommorna kan vara mellan fem och åtta. Växer på sandig jord, gärna vulkanaska, sluttningar, skogsgläntor och öppen stäpp.

Chloraea alpina – vackert gul med en dragning åt orange. Lägre än *C. magellanica*, bara 10–20 cm enligt florán, men jag tror att vi såg flera som var lite högre än så.

Vi såg också *Chloraea virescens* och *C. chica*.

Junellia (Verbenaceae)

Den i mitt tycke märkligaste växten hittade vi på den sista långa exkursionen. Det var en *Junellia patagonica* f. *morenonis* [6], en liten grågrön kudde som liknade en liten bläckfisk med många armar. Nästan högst upp på berget, platt tryckt mot marken för att klara vind, sol och stora snömängder. Men med små rosa blommor som öppnades till små fembladiga vita blommor – som också doftade gott. En sådan skulle jag vilja ha!

Tidigare hade vi sett flera andra *Junellia*, som växte i lite vänligare miljöer. Bland andra *J. minutifolia*, med en god doft och som varierade en del i blomfärgen.

Nassauvia

Vi identifierade åtminstone nio olika *Nassauvia*, en intressant och mycket varierande växt. Olika storlekar men en gemensam faktor – taggar! De kortväxta är lättare att undvika att bli stucken eller riven av. *N. lagascae*, *revoluta* och *pygmaea* var hanterbara, medan *N. axillaris* [7] med en höjd på ca 50 cm sticks och rivs rätt bra. Släktet *Nassauvia* hör till familjen Asteraceae.

Ranunculus semiverticillatus

På Cerro Catedrals norra sluttning växer *Ranunculus semiverticillatus* [10]. Stjälkarna är kraftiga, djupt purpurfärgade, 5–20 cm höga, korta under blomningen men sträcker på sig efter frösättningen. Bladen är grågröna, ganska tjocka och segmenterade – de ser nästan kru-

5. *Chloraea magellanica*

6. *Junellia patagonica* f. *morenonis*

7. *Nassauvia axillaris*

signa ut. Blommorna är 3–4 cm i diameter med 10–20 vita eller ljusst rosa kronblad.

Ranunculus semiverticillatus växer på de höga bergssluttningarna, särskilt i branter där gruset rör sig. Lite krafsande runt växten visar att en grupp på cirka 40 blommor har en gemensam ”rotkaka” – vilket visar att den växer utåt i sidled.

Tristagma (Alliaceae)

Tristagma nivale – till att börja med såg jag bara bladen. Grågröna, lite ”krulliga” som låg utefter gruset. Så småningom hittade vi någon med blommor och det var egentligen inte så mycket att se – brunröda eller gröna – men efter ett tag insåg jag att dom har en viss charm. Växten är 10–20 cm hög, bladen kan vara upp till 30 cm långa och ligger längs marken, påtagligt ihoprullade långt ut. Blomstjälken tycks lite överdimensionerad i förhållande till blommorna, som är ganska spensliga, tunna trumpeter med sex smala kronblad. Det är oftast flera blommor

tillsammans i toppen på varje stjälk.

T. nivale är en av de första som börjar blomma – så snart snön har smält sätter den igång, och som så många andra växter i Patagonien växer den högt upp, bland grus och sten.

T. patagonicum [8] har kortare och smalare blad än *T. nivale*. Blommorna är mycket större, vita med grön eller brun linje på utsidan av kronbladen. *T. patagonicum* har en eller två blommor på samma stängel.

Rhodophiala (Amaryllidaceae)

Rhodophiala är precis som *Tristagma* en lökväxt. Bladen påminner om *Tristagma* – långa, smala, grågröna, liggande på marken men utan att vara ihoprullade. *R. andicola* [9] har en blomstjälk som blir 12–20 cm hög och bär en ensam blomma i rosarött. Som de flesta andra växter vi såg växer den på sand- eller grussluttningar men förekommer också i trädgränsen.

R. mendocina har gula blommor och bär flera blomkalkar på varje stjälk.

8. *Tristagma patagonicum*

9. *Rhodophiala andicola*

10. *Ranunculus semiverticillatus*

11. Blommorna hos *Viola sacculus* påminner om majblomskransar.

12. *Viola vulcanica*

13. *Pterocactus hickenii*

14. *Maihueniopsis darwinii*

15. *Maihuenia patagonica*

Viola

De fetbladiga violerna [11, 12 och omslag] är fantastiska och märkliga växter, helt plötsligt finns det en liten rosett mitt i gruset. Och när den första väl är upptäckt – ja, då finns det flera runt om. Utan blommor ser de mera ut som en liten *Sempervivum* och är nästan osynlig i gruset. Med blommor blir det genast mycket lättare att se dem.

De små blommorna som kommer fram mellan bladen, mer eller mindre i en ring runt hela den lilla plantan är påtagligt viollika i formen och i stort sett också i färgen.

Högt upp på sluttningarna, grusigt, väl-dränerat, utsatta för naturens påverkan i form av hård vind och mycket snö tycks vara en grundförutsättning för att de ska trivas.

Kaktusar

Kaktusar intresserar många. Här fanns det riktigt stora exemplar – inte på höjden utan till ytan. Och vilka tornar de hade! Och vilka vackra blommor!

Var det någon som trodde att jag skrev det där? Ånej – i en avlägsen framtid kanske, men nu överlämnar jag det till dem som begriper bättre. Så var det det här med utanförskap. Vad gör en amatör bland amatörer? Svar: han trivs. Trevligare resesällskap kan man inte ha än en samling hängivna amatörer – som verkligen inte bara är engagerade i växter. Men en sak skiljer nog – efter resan finns det nitton personer med närgångna bilder på växternas könsdelar och en person med bilder på amatörer liggande på mage och krypande på knän.

Resan dag för dag

Lördag 24 november: Efter många timmars resande framme i Trelew, åker buss till Puerto Madryn där vi stannar på hotell Aguas Mansas.

Söndag 25 november: Buss hela dagen runt Peninsula Valdés, växtkursationer, ser också pingviner, sjölejon, guanacos, mara (stor hare), kalkongam och ett antal andra flygande eller fyrfota djur.

Måndag 26 november: Bussresa västerut till Esquel, via den varma och torra stäppen. Ett par stopp för att titta på växter.

Tisdag 27 november: Med bussen till flygplatsen – inte för att flyga utan för att leta efter växter. Vi hittar bl.a. *Junellia minutifolia*, *Oxalis nahuelhuapiensis* och *Viola maculata*. Vidare till en slätt där det finns en gammal järnväg med tillbehör – och fantastiska kaktusar.

Onsdag 28 november: Med bussen norrut mot San Carlos de Bariloche. Stopp vid Rio Arroya med hängbro och rundvandring, bl.a. *Gavilea odoratissima*, *Chloraea magellanica* [5], *Codonorchis lessonii* och *Embothrium coccineum* [2]. Stannar vid en bergssida med *Gunnera tinctoria*. Hotell El Retorno vid Lago Gutierrez.

Torsdag 29 november: Med bussen till linbanan, upp på Cerro Catedral. *Ranunculus semi-verticillatus* [10]. Vandring ner.

Fredag 30 november: Buss på småvägar till nationalpark "Refugio Neumeyer". Följer en vandringsled, *Misodendrum brachystachyum*, *M. oblongifolium*, *M. punctulatum*, *Viola columnaris* [omslag]. Liten stund i Bariloche på kvällen.

Lördag 1 december: Växtstudier på ett fält vid flygplatsen, sedan mot Villa Angostura. Incheckning på Marinas Alto Manzano. Bussen till hamnen och båt till Peninsula Quetrichué med tempererad regnskog. Kanelfärgade träd, *Luma apiculata*, *Calceolaria crenatiflora*. 13 km promenad tillbaka.

Söndag 2 december: Bussen på småvägar norrut, med omfattande vägarbeten. Mindre stopp för växtstudier. Förbi Villa Trafal och tillbaka med "Speedy Gonzalez".

Måndag 3 december: Bussen norrut mot San Martin de los Andes. Klättring upp till Cerro Chapelco, *Viola dasyphylla*, *Tristagma nivale*, *T. patagonicum* [8].

Tisdag 4 december: Buss till berget Huincull nära Chilegränsen. Fyra timmar vandring upp. *Rhodophiala andicola*, *Viola coronifera*, *Tristagma sessile*.

Onsdag 5 december: Mindre vägar förbi Alumine och araucariaträd. *Mutisia spinosa*, *Buddleja araucana*, *Viola cotyledon*. Stannar i en liten by, Moquehue.

Torsdag 6 december: Buss förbi tullen till vulkanen Batea Mahuida vid Chilegränsen. *Senecio poeppigii*, *S. subdiscoideus*, *Viola cotyledon*. Kvällstur till fots på berget ovanför hotellet.

Fredag 7 december: Vidare till Caviahue och vulkanen Copahue. *Mimulus cupreus*, *Calandrinia colchaguensis*, *Chloraea chica*. Hotell Lago Caviahue.

Lördag 8 december: Klättring uppför ett berg utanför Caviahue. *Junellia patagonica* f. *morenonis* [6], *Rhodophiala andina*, *Tropaeolum incisum*.

Söndag 9 december: Buss en bit söderut och sedan till Neuquen. Hotell Suizo.

Måndag 10 december: Flyg till Buenos Aires. Hotell Savoy. Stan är upp- och nervänd på presidentinstallation. Vi stannar till onsdag, då färden går vidare hem via Sao Paolo och Paris.

16. Växtgenomgång

17. *Quinchamalium chilense*

En lista med alla växter som gruppen identifierade under sin resa i Patagonien finns på STA:s hemsida: www.tradgardsamatorerna.nu